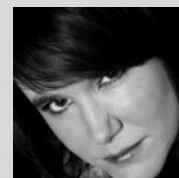

Ionica Smeets

Boerhaavelaan 114

2334 ET Leiden

ionica.smeets@gmail.com

Het keerpunt van Steven Engelsman

Ik had geen andere studie willen doen

Steven Engelsman (1949) was twintig jaar lang directeur van het Leidse Museum Volkenkunde. In mei vertrekt hij naar het Weense Museum für Völkerkunde. Engelsman begon zijn carrière echter als wiskundige. Het keerpunt kwam toen hij voor een tentoonstelling over de geschiedenis van de wiskunde bij Museum Boerhaave belandde. De museumwereld was leuk, heel leuk zelfs. En eigenlijk is volkenkunde voor hem precies hetzelfde als wiskunde.

Steven Engelsman was als kind bijzonder goed in wiskunde. Als de wiskundeleraar op zijn Duitse kostschool er niet was, dan nam hij de les over. Die wiskundeknobbel zat niet in de familie, zijn vader kwam uit een ondernemende textielfamilie, zijn opa van moederskant was een Zwitserse hoogleraar in de taalwetenschappen. Zijn drie broers snapten weinig van wiskunde. Toch twijfelde Engelsman geen seconde toen hij zijn studie moest kiezen. Wiskunde was zijn favoriete vak en hij kon er later heus wel een boterham mee verdienen. Hij koos voor Utrecht omdat hij dan bij zijn tante in Driebergen op kamers kon.

Hoe beviel wiskunde als studie?

“Sommige vakken vond ik geweldig, zoals analyse bij Van der Blij. Maar er waren ook dingen waar ik met mijn pet niet bij kon, zoals structuren van Freudenthal. Ik snapte niet waarom topologische groepen interes-

sant waren en wat ik ermee moest. Ik ben niet de enige die bij Freudenthal sneuvelde, het was echt een scheiding der geesten. Ik hoorde laatst dat Nobelprijswinnaar Veltman ook niets van die colleges snapte.”

Dat moet achteraf een fijne troost zijn, maar was het destijds niet een enorme klap?

“Zeker, ik zag het helemaal niet meer zitten. Henk Bos heeft me gered. Hij had een bezemklasje voor de kneusjes die structuren niet begrepen en deed daar ook geschiedenis van de wiskunde. Daardoor bloeide ik weer op. Ik haalde mijn kandidaats met de hakken over de sloot, maar ben uiteindelijk cum laude afgestudeerd. Toen had ik de lol weer te pakken.”

Wil je daarom ook promoveren?

“Ik kreeg twee aanbiedingen, werken aan didactiek van de wiskunde bij Joop van Doormolen of promoveren in de geschiedenis

van de wiskunde. Didactiek vond ik interessant, maar een promotie vond ik bijzonderder. Mijn proefschrift ging over het begin van partiële differentiaalvergelijkingen. Wat mij fascineert in de geschiedenis van de wiskunde is hoe mensen omgaan met proble-

Steven Engelsman

men waarvan ze volstrekt niet weten hoe ze die moeten aanpakken. Hoe doen ze dat? Wat voor strategieën ontwikkelen ze om zo'n probleem te tackelen? Je volgt de gedachtegang van mensen die echt voor een groot probleem staan."

Hoe pakte jij zelf je promotieonderzoek aan?

"Na vier jaar had ik allerlei materiaal verzameld, maar het lukte me niet om iets op papier te krijgen. Ik mocht naar Engeland om twee voordrachten te geven en ik wist bij God niet hoe ik het verhaal moest vertellen. Op de boot, in de trein, ik bleef werken en ik kwam er niet uit. Anderhalf uur voor de voordracht vroeg mijn gastheer Jerry Ravetz wat ik wilde vertellen. Ik noemde allerlei dingen en liet een stapel materiaal zien. Hij bladerde er doorheen en liet in twintig minuten zien uit welke drie stappen mijn voordracht moest bestaan. Na jaren ploeteren zag ik ineens wat de lijn in mijn proefschrift was."

Toch duurde het nog een tijd voor je je proefschrift daadwerkelijk afmaakte.

"Klopt. Ik was bij Museum Boerhaave gaan werken en na een jaar vroegen mijn collega's hoe het met mijn promotie zat."

Hoe kwam je als wiskundige terecht bij een museum voor wetenschapsgeschiedenis?

"In 1978 vierde het Wiskundig Genootschap haar 200-jarig bestaan. Ik hielp toen mee bij het samenstellen van een tentoonstelling over de geschiedenis van de wiskunde. Jan van de Craats stelde voor dat we voor die tentoonstelling eens met Museum Boerhaave zouden gaan praten. Ik kwam in een ontzettend leuke wereld terecht, een club die aan wetenschapsgeschiedenis deed en daarnaast ook allerlei praktische dingen. Toen er bij Boerhaave een plek als conservator vrijkwam, vroegen ze of het iets voor mij was. Dat was het zeker, ik heb er tien jaar gewerkt."

Waardoor heb je uiteindelijk je proefschrift afgemaakt?

"Mijn collega's bij Boerhaave gaven me een trap onder mijn achterwerk. Ik mocht per maand vier dagen thuis aan mijn proefschrift werken, maar dan moest ik na een half jaar wel klaar zijn. Om mezelf te motiveren heb ik een weddenschap afgesloten met een vriend in Kopenhagen: hij kreeg elke maand twintig pagina's tekst van me. Als dat niet lukte, zou ik hem meenemen op een boottocht door Nederland. Als het wel lukte, dan kreeg ik van hem een zeiltocht door

Denemarken. Door die weddenschap werd mijn motto 'Don't get it right, get it written'. Toen ik in Utrecht zat, zag ik bij elke zin die ik opschreef het teleurgestelde gezicht van Henk Bos voor me. Steeds was ik bang dat de eerste zin niet goed genoeg was. Ik heb wel honderduizend eerste zinnen geschreven, maar aan die tweede zin kwam ik nooit toe. Later besepte ik dat je altijd drie slagen nodig hebt om er iets goeds van te maken.

Dankzij die weddenschap had ik na zeven maanden een ruwe versie van mijn proefschrift. Daarna kreeg ik een heleboel commentaar van mijn promotoren en heb ik het in zes weken helemaal opnieuw geschreven. Toen ik eraan begon dacht ik 'Engelsman, dit wordt je waterland', maar een jaar later was ik cum laude gepromoveerd. Dat verschil van diep in de put zitten en daarna hoog met je hoofd in de wolken, dat zijn zulke sterke emoties, die vergeet je je hele leven niet meer."

Heb je nog overwogen om na je promotie terug te keren naar de universiteit?

"Er was niemand die me uitnodigde en het kwam niet bij me op om zelf te gaan zoeken. Het praktische werk bij het museum beviel me goed."

Waarom ging je dan na tien jaar weg bij Boerhaave?

"We waren negen jaar bezig met de restauratie van het Caeciliagasthuis en de verhuizing daar naartoe. In 1991 waren we klaar en toen werd het ongelooflijk saai. Ik was 41, adjunct-directeur en wist niet wat ik moest doen. Het inrichten van het museum was fantastisch werk, je zag het steeds mooier worden. Daarna moesten we weer gewoon een museum gaan draaien, voor educatieve programma's zorgen en marketing doen. Dat is niet mijn ding.

Op dat moment werd ik gevraagd of ik directeur wilde worden van Museum Volkenkunde. Het was daar toen een grote ellende. De collectie stond er slecht voor, de presentatie was belabberd en de organisatie beroerd. Geen enkel ander museum was er zo slecht aan toe. Toen Volkenkunde geen nieuwe directeur kon vinden, belden ze mij. Iedereen verklaarde me voor gek dat ik in die slangenkuil stapte. Maar mij leek het leuk om te doen. En dat was het ook."

Had je ook maar enige affiniteit met volkenkunde?

"Helemaal niks, maar dat had ik binnen vijf minuten gerationaliseerd. Bij volkenkunde

vond ik hetzelfde interessant als bij de geschiedenis van de wiskunde. Het gaat om mensen die de hele wereld verkenden en daarbij mensen tegenkwamen die zich compleet anders gedroegen. Hoe konden ze met die mensen in contact komen en begrijpen wat die anderen deden? Welke strategieën bedenken ze daarvoor? Dat is toch precies hetzelfde als een wiskundige die een moeilijk probleem moet oplossen?"

Bij volkenkunde zie je allerlei idiote strategieën. Het kunstwerk van Andries Botha bij Museum Volkenkunde steekt de draak met de oude volkenkundigen die een cultuur documenteerden aan de hand van voorwerpen. Botha beschrijft Nederland met twintig voorwerpen. Hij neemt bijvoorbeeld KLM-huisjes, huisjes met drank erin die je krijgt in de business class. Botha schrijft dat de functie van die huisjes is om aan anderen te laten zien dat je sjiek vliegt en dat vermoed wordt dat de alcohol erin gedrogeerd is, zodat de passagiers in het vliegtuig niet te lastig zijn. Volstrekt belachelijk, daarin herken je Nederland totaal niet. Botha speelt de wijsneus-antropoloog die zomaar wat uit zijn duim zuigt, maar dat is precies hoe alle musea Volkenkunde vroeger waren. We hebben zonder enige toetsing bij de mensen zelf, de ene na de andere wijsneuzerij over anderen verteld."

Hield jouw wiskundige achtergrond om dat niet te doen?

"Een voordeel van wiskunde is dat je je intellect ontwikkelt zonder dat je allerlei opvattingen over de wereld opdoet. Je krijgt niet allerlei vooroordelen mee bij je studie. Voor een wat naïef iemand als ik, is het een fantastische manier van werken. Ik had geen andere studie willen doen."

Je vertrekt binnenkort naar het Museum für Völkerkunde Wenen. Daar heb je zeker ook niet voor gesolliciteerd?

"Nee, ik werd gebeld. Dat kwam voor mij als een totale verrassing. Het is precies zoals twintig jaar geleden, het museum is al tien jaar gesloten, het is er een grote ellende en in de Oostenrijkse kranten staat dat ik in een slangenkuil terecht kom. Maar ik vind het juist leuk dat ze mij vragen! Als je het goed doet, dan verdwijnt de ellende. Hier in Leiden is de sfeer inmiddels geweldig." ←

Heeft u een goede suggestie voor een (Nederlandse) wiskundige met een bijzonder keerpunt in zijn of haar carrière? Stuur dan een e-mail naar ionica.smeets@gmail.com.